

ГУМАНІСТИЧНИЙ ТА АКсіОЛОГіЧНИЙ ПІДХОДИ ЯК МЕТОДОЛОГіЧНІ ОРіЄНТИРИ ДОСЛіДЖЕННЯ ТЬЮТОРИНГУ

Швець Т. Е.

*кандидат педагогічних наук,
заступник директора з науково-методичної роботи*

*Приватна школа «Афіни»
вул. А. Головка, 13/1, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-9713-7817
taniteshvets@gmail.com*

Ключові слова: *тьюторинг, гуманізм, гуманістичний підхід, аксіологічний підхід, методологія, цінності, індивідуалізація.*

У статті на основі вивчення, аналізу та узагальнення науково-педагогічної та філософської літератури з'ясовано та теоретично обґрунтовано методологічні засади дослідження технології тьюторингу. Автором охарактеризовано основні засади тьюторингу як освітньої технології, здатної забезпечити індивідуалізацію та персоналізацію сучасної освіти, а саме: розвиток потенціалу особистості та характеру учня, спрямування його до самостійної діяльності, зосередження на індивідуальних особливостях учня, налагодження довірливих взаємин. Охарактеризовані основні поняття дослідження, а саме: «підхід», «методологічний підхід», «тьюторинг», «гуманістичний підхід», «аксіологічний підхід», «цінності» тощо. Автором проаналізовано гуманістичний та аксіологічний підходи у процесі дослідження теоретико-методологічних основ тьюторингу. У статті наведено твердження дослідників про визначальні засади сучасного гуманізму, а саме: гармонійне розгортання позитивних людських здатностей, які знаходять вияв у продуктивній суб'єктній активності і конструктивній діалогічній взаємодії суб'єктів, причому діалогу відведено ключове місце. У статті представлена думка, що гуманістичний підхід передбачає урахування індивідуальних особливостей кожного учня, його інтересів, здібностей, талантів, типу темпераменту та рис характеру, що становить основу технології тьюторингу. Автор наголошує, що гуманістичний підхід взаємопов'язаний із аксіологічним, адже саме поняття «гуманізм» означає сповідування загальнолюдських цінностей. Автором наведена думка багатьох дослідників, які сходяться в тому, що сутнісними ознаками аксіологічного підходу є навчання і виховання особистості з максимально можливою індивідуалізацією, створенням умов для саморозвитку і самонавчання учнів, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цілей. Наприкінці статті автор робить висновки, що гуманістичний та аксіологічний підходи є основами, на яких визначаються конкретні методики, засоби, технології, прийоми для моделювання тьюторської діяльності педагога.

HUMANISTIC AND AXIOLOGICAL APPROACH AS METHODOLOGICAL REFERENCES FOR STUDYING TUTORING

Shvets T. E.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Deputy Director for Scientific and Methodological Work
Private School "Athens"
A. Holovka str., 13/1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9713-7817
taniteshvets@gmail.com*

Key words: *tutoring, humanism, humanistic approach, axiological approach, methodology, values, individualization.*

The article, based on studying, analysing and generalizing scientific, pedagogical and philosophical literature, clarifies and theoretically substantiates the methodological foundations of the research of tutoring methods. The author describes the basic principles of tutoring as an educational method capable of individualization and personalization of modern education, namely: development of personality and character of the student, directing them to independent activity, focusing on individual characteristics of the student, building trusting relationships. The basic concepts of research are characterized, namely "approach", "methodological approach", "tutoring", "humanistic approach", "axiological approach", "values" and so on. The author analyzes the humanistic and axiological approaches in the process of studying the theoretical and methodological foundations of tutoring. The article presents the statements of researchers about the defining principles of modern humanism, namely: the harmonious development of positive human abilities, which are manifested in productive subjective activity and constructive dialogic interaction of subjects, and dialogue is given a key place. The article presents the opinion that the humanistic approach involves taking into account the individual characteristics of each student, their interests, abilities, talents, temperament and character traits, which is the basis of tutoring methods. The author emphasizes that the humanistic approach is interrelated with the axiological one, because the very concept of "humanism" means the acceptance of universal values. The author gives the opinion of many researchers who agree that the essential features of the axiological approach are teaching and educating the individual with the maximum possible individualization, creating conditions for self-development and self-learning of students, meaningful definition of their capabilities and life goals. At the end of the article the author concludes that humanistic and axiological approaches are the basis on which to determine specific methods, tools, technologies, techniques for modeling the tutoring activities of the teacher.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена процесами реформування освіти в Україні, зазначеними в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції Нової української школи тощо. Одними з основних напрямів реформування визначені: педагогіка партнерства, яка передбачає, що «кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями, а місія школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками»; «врахування здібностей, потреб та інтересів дитини, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму»; виховання на цінностях, що передбачає орієнтацію на загальнолюдські цінності (гідність, чесність,

справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [10, с. 18–23].

Євроінтеграційний рух нашої країни ставить перед українськими освітянами питання відповідності нашої системи освіти передовим зарубіжним зразкам, а саме виховання людей, здатних до сприйняття і розуміння одне одного, налагодження ефективної співпраці. Тьюторинг як освітня технологія, яка зародилася в Англії та набула свого поширення у багатьох країнах Європи, США, Нової Зеландії, Австралії, впевнено торує свій шлях в українських школах, зосереджений пере-

дусім на персоналізації та індивідуалізації, орієнтації на учня, на розвитку особистості, здатної до самостійного мислення. Тому виникає необхідність дослідження гуманістичного та аксіологічного підходів як методологічних засад тьюторингу, адже персоналізація та індивідуалізація ґрунтуються на принципах розвитку своєрідного потенціалу особистості та самореалізації особистості у соціальному середовищі.

Питання тьюторингу досліджували багато вітчизняних науковців: А. Бойко, Н. Дем'яненко, К. Осадча, О. Іваніцька, Т. Литвиненко, С. Подпльота; зарубіжних учених: А. Бжежинська (A. Brzezińska), М. Буджинський (M. Budzyński), Д. Вуд (D. Wood), Е. Гордон (E. Gordon), Д. Палфрейман (D. Palfreyman), А. Сарнат-Частко (A. Sarnat-Ciastko), Я. Трачинський (J. Traczyński), К. Чайка-Хелмінська (K. Czayka-Chełmińska), П. Чекерда (P. Czekerda), К. Топпінг (K. Topping), Н. Фальчиков (N. Falchikov). Значення гуманістичного та аксіологічного підходів у педагогіці розглянуто у працях вітчизняних учених: В. Андрущенко, І. Беха, А. Бойко, С. Вітвицької, О. Вознюка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Огнев'юка, В. Оржеховської, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та інших науковців. У контексті тьюторингу звернення до гуманістичного та аксіологічного підходів є в доробках К. Осадчої, О. Степаненко, Ш. Шлезінського (K. Śleziński), Ю. Войчеховської (J. Wojciechowska), Л. Гарсія (L. Garsia). Однак ці роботи стосуються здебільшого проблематики професійної підготовки до тьюторської діяльності. Не розглянуті питання гуманістичного та аксіологічного підходів з точки зору методології дослідження феномену тьюторингу.

Метою статті є обґрунтування гуманістичного та аксіологічного підходів у процесі дослідження теоретико-методологічних основ тьюторингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим, як почати обґрунтування зазначених нами підходів, варто коротко звернутися до технології тьюторингу. У загальному розумінні тьюторинг можна визначити як освітню технологію, яка особливо ефективна, коли йдеться про розвиток потенціалу молодої людини, а також мотивування її до самостійної діяльності. Полягає у регулярних, індивідуальних зустрічах тьютора з підопічним, у межах яких вони спільно працюють над розвитком учня чи студента. Тьюторинг приділяє увагу конкретному учню, має можливість пристосувати шлях розвитку до його специфічної ситуації. Також ця технологія відома тим, що сприяє розвитку талантів та сильних сторін учня [17, с. 16].

Тьюторинг ґрунтується на трьох стовпах, які визначені психологами, філософами, педагогами – теоретиками та практиками: по-перше, це відносини між учнем та дорослим, які передбачають взаємоповагу, довіру, автономію учня, з одного боку, авторитет тьютора – з іншого; по-друге, це розвиток характеру учня, його позитивних рис, адже розвиток людини має цілісне розуміння: людина існує не тільки для себе, а також для суспільства;

по-третє, це сучасні дослідження в галузі позитивної психології у сенсі ролі людини для інших у процесі особистого зростання, тобто акцент робиться на розвиток талантів та сильних сторін, а також розвиток власного потенціалу. Частіше за все тьюторинг є довготривалим процесом, спрямованим на інтегральний – поєднує знання, вміння та поведінку – розвиток підопічного [17, с. 17].

Звернемося до основних понять у контексті нашого дослідження. У великому тлумачному словнику сучасної української мови «підхід» визначається як сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь [4]. У концепції З. Курлянд «підхід» – це «визначена позиція, що зумовлює дослідження, проектування, організацію будь-якого явища, процесу» [12]. Л. Шипіліна ж визначає як «спосіб вивчення об'єкта, що ставить кордони його пізнання і визначає загальну стратегію дослідження» [18, с. 29]. Є. Юдін визначає «підхід» як «принципову методологічну орієнтацію дослідження, як точку зору, з якої розглядається об'єкт вивчення (спосіб визначення об'єкта), як поняття або принцип, який керує загальною стратегією дослідження» [20, с. 74]. Саме визначення Е. Юдіна ми й будемо дотримуватися у ході дослідження.

На думку О. Попельнюх, гуманістичний підхід насамперед ґрунтується на перебудові особистісних установок учителя, що реалізуються в процесі його міжособистісної взаємодії з учнями [13, с. 143]. Сучасні дослідники відзначають, що гуманізація – це основа нового педагогічного мислення, яке, своєю чергою, передбачає переосмислення самого процесу освіти, де учень виступає як суб'єкт взаємодії. У такому процесі важливі духовні й загальнолюдські пріоритети, спрямованість на особистість як найвищу цінність, розвиток у кожному яскравої, самобутньої індивідуальності. І досвід показує, що це можливо лише у разі звернення до творчого потенціалу особистості, її волевиявлення і всебічного розвитку здібностей [8].

Гуманістичні ідеї застосовуються до всіх людей і будь-яких соціальних систем, можуть виходити за межі національних, економічних, релігійних, расових, ідеологічних відмінностей, а гуманістичні цінності є фундаментальними [9, с. 35]. Гуманістичні ідеї у вітчизняній педагогіці розвивали Г. Сковорода і К. Ушинський, у ХХ ст. найвидатнішим представником гуманістичної педагогіки був В. Сухомлинський. Так, К. Ушинський, писав, що «якщо педагогіка хоче виховати людину в усіх відношеннях, то вона повинна раніше пізнати її теж у всіх відношеннях» [16, т. 5, с. 15]. В. Сухомлинський теж неодноразово підкреслював, що головним і найскладнішим для людини об'єктом пізнання є сама людина, і нічого цікавішого, ніж людина, на світі немає. Кожна дитина, за його словами, – це дуже складний, неосяжний і неповторний світ, без знання і пізнання якого неможливе свідоме творення людини. «Виховати особистість, – писав

він, – сформувати душу людини можна, тільки зрозумівши цей світ, пізнавши всі її тайники» [15, т. 5, с. 204].

Наріжними каміннями гуманістичного підходу є положення, що людина – найбільша цінність та положення про неповторність кожної людини. Тому збільшувати цінність людини означає відкривати й розвивати ці характеристики, сприяти їх виявленню та реалізації в людському житті [1, с. 75]. Кожна людська особистість індивідуально неповторна, тому виховання людини «полягає насамперед у розкритті цієї неповторності, самобутності, творчої індивідуальності. Здійснювати це завдання – означає вести кожного вихованця тією доріжкою, на якій з найбільшою яскравістю може розкриватися сила його розуму й умінь, майстерність і творчість. Скільки учнів – стільки ж доріжок» [15, т. 4, с. 93]. Одне з найважливіших завдань педагога, за визначенням В. Сухомлинського, полягає саме в тому, щоб «розпізнати, виявити, розкрити, виростити, виплекати в кожного учня його неповторно індивідуальний талант» [15, т. 5, с. 96]. Але для того щоб відкрити в кожній дитині «всі її задатки, здібності, сили», знову-таки потрібно знати дитину, «знати здоров'я дитини, знати індивідуальні риси її мислення, знати сильні і слабкі сторони її розумового розвитку» [15, т. 5, с. 217].

Вітчизняний науковець Г. Балл вважає, що визначальними засадами сучасного гуманізму є: гармонійне розгортання позитивних людських здатностей, які знаходять вияв у продуктивній суб'єктній активності і конструктивній діалогічній взаємодії суб'єктів, причому діалогу автор відводить ключове місце, вважаючи, що найважливішим напрямом сучасного гуманізму має бути поширення гуманістичного принципу конструктивного діалогу [2, с. 8]. На думку автора, центральним місцем в освітньому процесі є відносини між вчителями та учнями, що вимагає від педагогів не лише доброго, гуманного ставлення до учнів, а й щирої поваги до них (їхніх індивідуальних особливостей, їхніх прагнень та їхніх думок) і сприяння їхньому становленню як гармонійно розвинених особистостей [2, с. 40].

Гуманістичний підхід передбачає урахування індивідуальних особливостей кожного учня, його інтересів, здібностей, талантів, типу темпераменту та рис характеру, що становить основу технології тьюторингу. Тьюторинг пропонує цілісний погляд на людину як на багатовимірну особистість: мислення, духовність, воля, почуття, тіло. Ідеалом тьюторингу є розвиток усіх цих сторін. Тьютор повинен пам'ятати про цілісність особистості учня (інтереси, здібності, характер, темперамент) та приймати його таким, яким він є. Підґрунтям партнерських відносин є сприйняття кожного як людини, яка має гідність. Тому педагог, як свідомо особа, не може дозволити собі виражати неповагу до учня, навіть якщо він демонструє неприйнятну поведінку. Повага, яку ми виражаємо учням (інколи у складних ситуаціях), часто

стає символом надії того, що може стати для них початком чогось іншого, шансом для вирішення проблем. Відчувши повагу до себе, учні частіше відмовляються від протистояння з учителем, що призводить до покращення спільних контактів, а зрештою, до взаємин у стилі діалогу, результатом чого стають певні позитивні дії, досягнення в учнів [17, с. 16–18].

Гуманістичний підхід взаємопов'язаний із аксіологічним, адже саме поняття «гуманізм» означає сповідування загальнолюдських цінностей: любові до людини, свободи, справедливості, гідності людської особистості, працелюбності, досконалості, милосердя, доброти, шляхетності. Стрижнева ідея говорить про те, що у разі формування особистості не можна застосовувати насильство, хоч би якими благими цілями воно не обґрунтовувалося. Норма людських відносин – принцип рівності, людяності, справедливості. Гуманістичні цінності є фундаментальними. На засадах гуманізму будується демократична, гуманна педагогіка, педагогіка рівноправності, співпраці, партнерства, суб'єктно-суб'єктна педагогіка тощо.

О. Барліт вважає, що аксіологічний (ціннісний) підхід уможливує в педагогічній науці такі напрями діяльності, як: цілісний спосіб розгляду становлення особистості в єдності соціального та екзистенційного; включення в дослідницький простір таких феноменів, як цінність, переживання, ідеал, духовне піднесення, віра тощо; орієнтація на вивчення не абстрактної, а конкретної людини в певних історико-культурних умовах життя, у повсякденних формах існування, зокрема в освіті як невід'ємному атрибуті людського буття та в конкретних геокультурних умовах. Автор вважає, що аксіологічний підхід слід використовувати в розробці програм теоретичної і практичної підготовки, програм виховної роботи, психолого-педагогічного забезпечення діяльності закладів освіти [3, с. 27].

О. Отич зауважує, що «педагогічні установки аксіологічного підходу стосуються ціннісного ставлення до індивідуальності вихованця, віри в його можливості у кожній ситуації навчання і виховання; допомоги йому в усвідомленні власної цінності для себе і соціуму» [12, с. 26].

Зазначимо, що, виходячи з аксіологічних ідей, можна виділити такі гуманістичні функції освіти, як: розвиток духовних сил, здібностей і умінь, які дозволяють людині долати життєві труднощі; формування характеру і моральної відповідальності у ситуаціях адаптації до соціального і природного середовища; забезпечення можливостей для особистісного і професійного росту і здійснення самореалізації; оволодіння засобами для досягнення свободи, особистої автономії, щастя і здоров'я; створення умов для саморозвитку творчої індивідуальності особистості і розкриття її потенціалу [11]. Реалізація аксіологічного підходу забезпечує переведення, трансформацію певних соціально значущих цінностей на рівень конкретних ціннісних пріоритетів особистості [6].

Однак для набуття системою освіти нової якості не досить просто проголосити відданість відповідним цінностям. Необхідно, щоб на основі визнаних пріоритетними цінностей відбувалась аксіологізація освітнього процесу загалом. Більшість дослідників сходяться у тому, що сутнісними ознаками аксіологізації є навчання і виховання особистості з максимально можливою індивідуалізацією, створенням умов для саморозвитку і самонавчання учнів, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цілей [7, с. 51]. Індивідуалізація ж вимагає відповідної системи світоглядно-ціннісного забезпечення, важливими складниками якої є: ставлення до дитини як особистості, що передбачає визнання в кожній дитині особистості, прийняття її індивідуальних особливостей, повагу до її честі і гідності, що своєю чергою вимагає таких освітніх технологій, в основі яких – розвивальний підхід та суб'єкт-суб'єктна стратегія, чим власне і є технологія тьюторингу; ставлення до дитини як індивідуальності, що передбачає вільний вибір дітьми різноманітних видів діяльності, різні ролі

педагога; ставлення до дитини як партнера з педагогічної діяльності, що принципово змінює позиції учнів і вчителів у педагогічній комунікації і передбачає орієнтацію на особистісне спілкування – підтримку, співчуття, дотримання вимог збереження людської гідності та взаємності, міжособистісної довіри; усвідомлення вчителем багатовимірності дитини, багатоваріативності життя і відповідно багатоваріативності способів організації освітнього процесу [19, с. 185].

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Підсумовуючи, можна зазначити, що сучасна освіта вимагає персоналізації та індивідуалізації, що може бути реалізовано через педагогічну технологію – тьюторинг. Досліджуючи цей феномен, варто окреслити основні методологічні підходи, а саме гуманістичний та аксіологічний, завдяки яким можна надалі визначати конкретні методика, засоби, технології, прийоми для моделювання тьюторської діяльності педагога, творення тьюторських програм супроводу учнів, а також програм підготовки педагогів до виконання функцій тьютора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арцишевський Р.А. Методологічні засади гуманістичної педагогіки. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 69–76.
2. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах). Житомир : ПП «Рута», Видавництво «Волинь», 2008. 232 с.
3. Барліт О.О. Аксіологічний підхід в управлінні сучасними знаннями про природу. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : збірник наукових праць. 2007. Вип. 45. С. 23–28.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
5. Вітвицька С.С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.
6. Винничук Р.В. Аксіологічний та культурологічний підходи як аспекти методології сучасної підготовки фахівців у вищій школі. *Молодий вчений*. 2018 р. № 2.2 (54.2). С. 93–96.
7. Друкер П. Роль управління в новому світі. *Современные тенденции в управлении капиталистических стран* : збірник статей / пер. с англ. Москва : Прогресс, 1972. С. 172–178.
8. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ : «Знання України», 2010. 520 с.
9. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник. 4-є видання, доповнене. Київ, 2003. 615 с.
10. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи : ухвалено рішенням Колегії МОН України 20.10.2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 21.05.2022).
11. Олейникова О.Д. Образовательные ценности и ценностная инверсия в культуре. *Философия образования для XXI века*. 2001. № 1. С. 69–79.
12. Отич О.М. Розвиток творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва : монографія . Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 248 с.
13. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. / за ред. З.Н. Курлянд. Київ : Знання, 2007. 495 с.
14. Попельнюх О.І. Гуманістична парадигма сучасного виховання в психолого-педагогічній детермінації. *Наукові записки кафедри педагогіки. Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури*. 2011. Випуск XXVI. С. 142–148.
15. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. Київ : Рад. шк., 1976–1977. 637 с.
16. Ушинський К.Д. Педагогические сочинения: в 6 т. Москва : Педагогика, 1988–1990. 528 с.
17. Швець Т.Е. Тьюторинг: теорія та практики. Київ : «Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 168 с.
18. Шипилина Л.А. Методология и методы психолого-педагогических исследований : учебное пособие. Москва, 2011. 204 с.
19. Філософія освіти : навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 329 с.

20. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: методологические проблемы современной науки : монография. Москва : Изд-во «Наука», 1978. 391 с.
21. Wojciechowska J. Humanista w dobrym kontakcie, czyli o tutoringiu akademickim. *Człowiek I Społeczeństwo*. 2020. No. 49. S. 215–222.

REFERENCES

1. Artsyshevskiy, R.A. (2015). Metodolohichni zasady humanistychnoi pedahohiky [Methodological principles of humanistic pedagogy]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. No. 1. P. 69–76 [in Ukrainian].
2. Ball, H.O. (2008). Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvittinii, psykholohichnii sferakh) [Landmarks of modern humanism (in social, educational, psychological spheres)]. Zhytomyr: PP “Ruta”, Vydavnytstvo “Volyn”. 232 p. [in Ukrainian].
3. Barlit, O.O. (2007). Aksiolohichni pidkhid v upravlinni suchasnymy znanniamy pro pryrodu [Axiological approach in the management of modern knowledge about nature]. *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky*: zb. nauk. prats. Vyp. 45. P. 23–28 [in Ukrainian].
4. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2001) [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. i hol. red. V.T. Busel. Kyiv: Irpin: VTF “Perun”. 1440 p. [in Ukrainian].
5. Vitvytska, S.S. (2015). Aksiolohichni pidkhid do vykhovannia osobystosti maibutnoho vchytelia [Axiological approach to the education of the future teacher]. *Kreatyvna pedahohika. Akademiia mizhnarodnoho spivrobotnytstva z kreatyvnoi pedahohiky*. Vinnytsia. Vyp. 10. P. 63–67 [in Ukrainian].
6. Vynnychuk, R.V. (2018). Aksiolohichni ta kulturolohichni pidkhody yak aspekty metodolohii suchasnoi pidhotovky fakhivtsiv u vyshchii shkoli [Axiological and culturological approaches as aspects of the methodology of modern training in higher education]. *Molodyi vchenyi*. No. 2.2 (54.2). P. 93–96 [in Ukrainian].
7. Druker, P. (1972). Rol upravleniya v novom myre [The role of governance in the new world]. *Sovremennye tendentsyy v upravlenii kapitalistycheskikh stran*: sb. statei. / per. s anhl. Moskva: Prohress. P. 172–178 [in Russian].
8. Kremen, V.H. (2010). Filosofiia liudynotsentryzmu v osvittnomu prostori [Philosophy of anthropocentrism in the educational space]. Kyiv: “Znannia Ukrainy”. 520 p. [in Ukrainian].
9. Moiseiuk, N.Ie. (2003). Pedahohika: navchalnyi posibnyk. 4-ye vydannia, dopovnene. Kyiv. 615 p. [in Ukrainian].
10. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly: ukhvaleno rishenniam Kolehii MON Ukrainy 20.10.2016 r. [New Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform: approved by the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (Last accessed: 21.05.2022).
11. Oleynikova, O.D. (2001). Obrazovatelnyie tsennosti i tsennostnaya inversiya v kulture [Educational values and value inversion in culture]. *Filosofiia obrazovaniya dlya XXI veka*. No.1. P. 69–79 [in Russian].
12. Otych, O.M. (2001). Rozvytok tvorchoi individualnosti studentiv profesiino-pedahohichnykh navchalnykh zakladiv zasobamy mystetstva [Development of creative individuality of students of vocational and pedagogical educational institutions by means of art]: monohrafiia. Chernivtsi: Zelena Bukovyna. 248 p. [in Ukrainian].
13. Pedahohika vyshchoi shkoly [Higher school pedagogy]: navchalnyi posibnyk (2007) / za red. Z.N. Kurliand. Kyiv: Znannia. 495 p. [in Ukrainian].
14. Popelniukh, O.I. (2001). Humanistychna paradyhma suchasnoho vykhovannia v psykholoho-pedahohichnii determinatsii [Humanistic paradigm of modern education in psychological and pedagogical determination]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky. Kharkivskiy derzhavnyi tekhnichnyi universytet budivnytstva ta arkhitektury*. Vypusk XXVI. P. 142–148 [in Ukrainian].
15. Sukhomlynskyi V.O. (1976–1977). Vybrani tvory [Selected works]: v 5 t. Kyiv: Rad. shk., 637 p. [in Ukrainian].
16. Ushinskiy, K.D. (1988–1990). Pedagogicheskie sochineniya [Pedagogical essays]: v 6 t. Moskva: Pedagogika. 528 p. [in Russian].
17. Shvets, T.E. (2021). Tiutorynh: teoriia ta praktyky [Tutoring: theory and practice]. Kyiv : “Vydavnycha hrupa “Shkilnyi svit”. 168 p. [in Ukrainian].
18. Shipilina, L.A. (2011). Metodologiya i metody psihologo-pedahogicheskikh issledovaniy: uchebnoe posobie [Methodology and methods of psychological and pedagogical research: a study guide]. Moskva. 204 p. [in Russian].
19. Filosofiia osvity: navchalnyi posibnyk (2009). [Philosophy of Education: textbook] / za zah. red. V. Andrushchenka, I. Peredborskoj. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova. 329 p. [in Ukrainian].
20. Yudin, E.G. (1978). Sistemnyiy podhod i printsip deyatel'nosti: metodologicheskie problemyi sovremennoy nauki: monografiya [System approach and principle of activity: methodological problems of modern science: monograph.]. Moskva: Izd-vo “Nauka”. 391 p. [in Russian].
21. Wojciechowska, J. (2020). Humanista w dobrym kontakcie, czyli o tutoringiu akademickim [A humanist in good contact, i.e. about academic tutoring]. *Człowiek I Społeczeństwo*. 2020. No. 49. S. 215–222 [in Polish].